

Kerékgyártó István: a diktátorok mind paranoiás figurák (1.)

Németh Péter | 2021. augusztus 7. 07:40

https://hirklikk.hu/kozelet/kerekgyarto-istvan-a-diktatorok-mind-paranoias-figurak-1/385248?fbclid=IwAR3LccAGrZICDfxEe98kpxGIBet8VQ3dSq_9we5dp9hX7kEi8FrUNwTKo7I

„Tud ő mást, már ha ezek a polgárfiúk lekezelik őt. Olyat tudok, amit ti kevésbé: egyfajta erőszak-politikát, és el is kezd fokozatosan leszámolni a korábbi barátaival, akiket egykoron még irigyelt is, sőt, felnézett rájuk. Fodortól, Demszkyn át Iványi Gáborig. Ezt a váltást különben majdnem minden diktátor életében látom” – nyilatkozta Kerékgyártó István író legújabb regénye, a Szeretett gazdám kapcsán, amely eredetileg a magyar viszonyokról és Orbán Viktorról szólt volna. A szerző, az átírt változatot Kelet-Európába helyezte át, de a diktátorokról szóló mintázat megmaradt.

– **Hol tartasz?**

– Mivel?

– **A Szeretett gazdám című regényed második kötetével...**

– Annak valószínű nem lesz második kötete... Írtam már vagy négy könyvet is a rendszerváltásról, most végre belekezdtem egy pikareszk regénybe. Egyszer már írtam ilyet, amikor úgy éreztem, hogy nem kell már nekem a

politikával foglalkoznom. Éppen beléptünk az unióba, azt hittem, itt már minden rendben lesz. Trüffel Milán címmel, egy kalandorról szólt, és most, miután úgy érzem, hogy ez a rendszer már megbukott, szeretném megírni napjaink pikareszk hőjét, Kakuk Marci mai utódját.

– **Megbukott a rendszer?**

– Hogy egy év múlva, két év múlva, nem tudom, de azt határozottan érzem, hogy megbukott.

– **Mert nekem, elolvasva a Szeretett gazdát, határozott hiányérzetem támadt. Ez ugyanis a csúcson fejeződik be, vagyis akkor, amikor az ifjú vezér a hatalom csúcsára ér. És nekem hiányzik a bukása...**

– Ugye a könyv alcíme az, hogy „Egy Vezér ifjú kora”, és engem az izgatott, hogy milyen ennek a Vezérnek az ifjú kora, milyen hatások érik, milyen belső vívódásokon megy keresztül, amíg eljut a hatalom abszolút akarásáig, és hogyan jut el a csúcsra. Valóban, arról egy szó sem esik, hogy mi történik vele ezek után. Persze sejtjük az előzményekből, hogy miként fog a hatalmával élni, de ez már egy másik történet. Jogos persze az igény, hogy tudjuk, mi történik majd később...

– **Nekem, ismétlem, határozott hiányérzetem támadt. Valószínűleg az, hogy a saját politikai ízlésemnek megfelelően, bukjon meg...**

– Az valóban egy második kötet lenne... Újra mondom, engem egy ifjú akarnok csúcsra jutása izgatott. Azt nem tudjuk, hogy hatalmon marad-e vagy megbukik... Mert ugye nem minden diktátor bukik meg.

– **Nem?**

– Nem. Gondoljunk csak bele, Franco is ágyban, párnák közt halt meg, nem taszították le a főhatalomról. Sztálin is országa első embere, amikor a pokolra távozik, más kérdés, hogy milyen pszichés helyzetbe hozta magát. És Kim Ir Szen sem bukik meg. Tehát nem igaz, hogy a diktátoroknak a bukás a sorsuk...

– **Lehet, hogy a saját vágyaimat vetítettem ki. Ezt azért mondom, mert tudom, hogy te hivatalosan tagadod, hogy a könyved Orbán Viktorról szólna...**

– Nem csak hivatalosan... Azt persze nem tagadom, hogy izgatott a kérdés, hiszen láttam, tapasztaltam, hogy Magyarország is elindult az afelé vezető úton, ráadásul azt vettem észre, hogy a világban is mintha konjunktúrája lenne a diktatúráknak, szemben a húsz évvel ezelőtti időkkel. Vajon mivel magyarázhatjuk ezt a világjelenséget, amely még az Egyesült Államokban is megfigyelhető? Épp ezért, vagyis mert a levegőben lógott ez a jelenség, elkezdtem írni egy regényt, amely a mai Magyarországon játszódott. Aztán, a könyv felénél kiderült, hogy ezt nem tehetem Magyarországra, mert akkor elvárták volna, hogy a könyvben felbukkanjon Torgyán, az SZDSZ, Antall és a Fidesz... Én azonban nem a magyar valóságot akartam megírni. Elolvastam egy sor diktátor életrajzát, és azt láttam, hogy nagyon sok bennük a közös mintázat. Nem is gondoltam volna, hogy Kadhafitól Francóig, Mussolinitől Sztálinig van egy csomó közös elem az ifjúságukban, a nevelkedésükben, a vágyaikban, és arra jutottam, hogy ezek többsége Orbánnál is megtalálható. És akkor változtattam az eredeti elképzelésemen, és a történetet egy elképzelt kelet-európai országba helyeztem át, és a főhős is ebben a fiktív világban nevelkedik, tapossa le ellenfeleit.

– **Eredendően tehát a könyv a magyar rendszerről szólt volna?**

– Úgy indult. Már megírtam majd’ a felét, amikor rájöttem, hogy ez így nem lesz jó, mert én nem a magyar valóságról akarok beszélni, arról írnak tudományos munkákat. Vagy tényregényt. Csak érdekességként említem, hogy, amikor megtörtént a rendszerváltás, mi annyira el voltunk foglalva saját magunkkal, hogy egyáltalán nem figyeltünk arra, mi történik Bulgáriában, NDK-ban, Lengyelországban és másutt. Most elolvastam, vagy inkább utána olvastam, hogy mi történt itt. Kelet-Európában, és rá kellett jönnöm, hogy ezeknek is ugyanaz a mintázatuk. Korábban nem gondoltam rá, hogy például mindenütt mennyire jellemzőek a titkosszolgálatokkal való kapcsolatok... De más közös elemeket is találtam, ezért határoztam úgy, hogy alkotok egy olyan országot, amelyre másutt is úgy néznek, mintha a sajátjuk lenne. És a tapasztalatom az, hogy például a határon túli magyarok a saját országuk diktátoraira, rendszerváltására ismertek rá a könyvben.

– **Már az első verzióban is a disznó mesélte el a történetet?**

– Nem. Csak később lett az. A megfelelő narrátor, mesélő megtalálása nem egyszerű feladat. Olyannyira nem, hogy megmutattam több barátomnak is a készülő könyvet, ugyanis előfordul írók között, hogy mutatunk egymásnak szövegeket, főként akkor, amikor már azt érezzük, eltévedtünk, és nem látjuk kívülről azt, amit csináltunk. De vissza a narrációra! Jókai például a XIX. században isteni narrátorként járt el; ő minden regényalakja fejébe belelátott, mindegyiknek tudta a gondolatait, a szándékait, és ennek megfelelően mozgatta a figuráit. Később jött az, hogy ez azért túlzás, legyen egy narrátora a műnek, az meséljen. De a mesélő csak arról beszélhetett, amit ő látott, amit ő élt meg. Később, például Závadánál, jött egy egészen másfajta narráció, ott embercsoportok mesélnek; mondhatom mindenki játszik ezzel... Nekem pedig rá kellett jönnöm, hogy egy diktátor a legbelsőbb dolgait, terveit, érzéseit nem osztja meg senkivel. Ezek mind paranoiás figurák. Vagyis egy

ilyen típus kinek mondaná el a titkait? Kikívánkoznak ezek belőle, de a legjobb emberében sem bízik meg, a szerelme sem jöhet szóba, mert lehetséges, hogy az meg egy szép napon megcsalja, kiadja...

– **Ráadásul a könyved Vezérének nincs is szerelme...**

– Nincs bizony. De akkor ki mesélje el, hogy mi zajlik ott belül a diktátor lelkében, fejében, szívében. Már hosszan tipródtam, kerestem a megoldást, amikor Zoltán Gábor író barátom javasolta, hogy legyen egy disznó a narrátor... Először azt hittem, hogy viccel, de aztán rájöttem, igaza van. Mert ennek a fickónak, a Vezérnek gyerekkorában egyetlen igaz barátja van, akit feltétel nélkül szeret, mégpedig az a disznó, akit később az apja – értelemszerűen – levág, de bevonja a gyereket is, elég brutálisan. A disznó pedig – így döntöttem – felkerül a mennyországba...

– **Igen, nagyon hamar megöled a disznót...**

– Persze, mert így tudja figyelni a gazdáját. Akit különben kritikátlanul szeret, mindent elfogad tőle. A diktátorok hívei pont ilyenek. Nem akarom természetesen ledisznózni a Vezér híveit, ráadásul a regényem disznója egy kedves, szeretni való, naiv lény. Rajong a gazdájáért. És ebben nincs semmi különös; Sztálin halálakor igazi könnyeket sírva zokogtak emberek. A kiábrándulásuk később jön, amikor a halála után mindenki számára kiderült, hogy mit művelt valójában szeretett vezérük. Én biztos vagyok benne, hogy jónéhány diktátor naiv szeretetében benne van a félretájékoztatás, a szándékos félrevezetés, illetve az agyak atmoszája. A diktátorok egyébként, kezdetben tehetnek a népüknek hasznos cselekedeteket is.

– **Hadd maradjak még egy kicsit a disznónál. Mert szerettem volna megfejtetni, hogy milyen egyéb szimbolikus jelentősége van neki. A disznóra azt mondják, okos, ugyanakkor fürdik a mocsokban. Irodalmi előzményei is**

vannak. Bevallom, én ezekhez kötöttem a figuráját, de lehet, hogy ezeknek semmi közük a te szándékodhoz...

– Induljunk el onnan, hogy a későbbi Vezér egy szeretetlen kisfiú, akit ver az apja, az anyja nem tudja megvédeni az agresszív apjától, ő a középső gyerek, márpedig a középsők sokszor bizonytalan helyet foglalnak el a családban. Így, ilyen körülmények között talál rá a mi főszereplőnk a disznóra, akinek elmondhatja a bajait, s mint egy hűséges kutyát kezdi szeretni. Van ilyen különben; sok fiatal kamasz gyerek csak egy állattal tud bensőséges viszonyt kialakítani. A Vezérünk egy disznóval van így. Ezért játszik a regényben fontos szerepet ez a disznó-figura. De persze benne van az is, amit te mondasz, az irodalmi előzmények. Mellesleg, és ezt is el kell mondanom, nagyon megosztó lett ez a szereplő; volt, aki nagyon szerette a könyvet, de zavarta a disznó, más viszont kifejezetten jó ötletnek tartotta.

– **De nem bánod...**

– Nem, mert most sem tudnék jobb megoldást. Mert hát tényleg, ki lát bele a diktátor fejébe? Hacsak nem egy sertés-elíziumiba került szerető malacka.

– **Például te, hiszen tanulmányozod is őket. Mint ahogy maguk a diktátorok – és utalsz is erre a regényben –, ők is kíváncsiak a többi vezérré.**

– Pontosan. Sztálin és Hitler egyfolytában figyelték egymást, kémjelentéseket kaptak a másiktól, ugyanakkor – fogalmazzunk így – nagyon nagyra becsülték egymás tevékenységét. A '30-as évek végén például Hitler kivégeztet százezer német beteget, és gyerekeket, Sztálin elismerően szólt róla: ez igen, mondta, ehhez kell bátorság. Hitler ugyanígy csodálja a diktátorokat. Amikor bevonult Párizsba, egyik első útja

Napóleon sírjához vezetett. Orbán is nagyon sokat tanul Putyintól, néha egy az egyben másolja lépéseit.

– **Szerintem Orbán Viktor az összes idevágó „művet” elolvasta...**

– Macchiavellit egészen biztosan... De összességében elmondható, hogy ezek mind nagyon tehetséges figurák. Még Hitler is. Elképesztő képességekkel rendelkeznek ahhoz, hogy manipulálni tudják az embereket.

– **A közös vonás, hogy többnyire alulról jönnek?**

– Igen, így van. Persze ez a modern diktátorokra jellemző; a polgári társadalmakban, vagyis a XIX. századtól van így, hiszen korábban dinasztiák uralkodtak. Napóleonnal kezdődött, aki ugyan nem alulról jött, láttam azt a nagypolgári házat Korzikán, ahonnan elindult... De: Napóleon nem tudott rendesen franciául, ezért a Francia Katonai Akadémián tanult – ahol többnyire francia nemesek voltak az iskolatársai –, inkább bunkó korzikainak tartották, aki még a nyelvüket sem beszéli rendesen. Vagyis, ilyen szempontból, még ő is alulról jön. Sztálin azt mondta: számára az volt a legszörnyűbb, amikor a szibériai száműzetése idején zsidó, orosz polgári fiúkkal volt összezárva, akik irodalomról, filozófiáról meg művészetekről diskurálgattak. Rohadt rosszul érezte magát, mert a részeges suszter fiának fogalma sem volt efféle dolgokról. Szaddam Hussein is nagyon alulról jött, Kadhafi egy beduin sátorból, Hitler, aki egy hajléktalan szállón lakik, onnan igyekszik bekerülni a polgári világba, a festők, művészek közé. Panaszodik is: hogy nem fogadják be ezek a liberális úri gyerekek. És ebből az alulról jövősből következik, hogy nagyon magasra akarnak törni, hatalmas energiák feszülnek bennük a csúcsra jutást vizionálva. Sajátosak a családi körülményeik is; Hitlert például az apja minden este megverte, füttyel szólította, és soha nem a nevéén...

– Az is közös vonásnak tűnik, hogy minden áron győzelemre törnek, és talán ebből fakadóan bosszúállók is... A te hősödnél ez fokozatosan jelenik meg, sokáig azt sem tudom eldönteni, hogy te, mint a regény szerzője szimpatikussá akarod tenni őt, vagy ab ovo ellenszenvessé...

– Én azt akartam, hogy ember legyen, esendő ember, aki lépcsőről, lépésre közeledik a hatalom imádatáig, mígnem csak ez érdekli: a csúcsra jutni, ahol már felette csak az Isten van. Vagy még ő sem. És igen: biztos vagyok benne, hogy mindegyikük környezetében voltak, vannak, akik szeretik őket, látják bennük a még megmaradt emberit.

Amúgy pedig, hisz ez irodalom, igazán nem lett volna jó, ha csupán sátánként kezelem a főszereplőmet. Olyannyira nem, hogy a regény egy pillanatában főhősöm közel áll ahhoz, hogy hittel harcoljon a változásért, noha besúgóként küldik az ellenzéki tömörülés összejövetelére, de elragadják őt is a jobbító, demokratikus eszmék. Úgy is érzi, hogy egyre inkább hozzájuk tartozik – tehát azok közé, akik megfigyelésére küldte a hatalom –, de megint, megkapja a társaságtól a pofont; ez a kis hülye, műveletlen bugris, mit ugrabugrál itt, mondják a háta mögött az ellenállók. Szóval a diktátorok közös vonása, hogy nagyon erősen törnek felfelé, és nagyon erős bennük az elitellenesség is. Nem véletlen, hogy a későbbi karrierjük során igyekeznek megtörni az elitet. Mussolini szabadcsapatai vérengzenek Olaszországban, Franco ugyanezt megcsinálja. Marokkóban harcolva füleket, orrokat vág le, majd pedig ezt a kegyetlenséget alkalmazza ellenfeleivel Spanyolországban is. Különösen ki vannak hegyezve a művelt elittel szemben, és ez, sajnos, nálunk is elkezdődött. Ezt az elmúlt néhány évben figyelhattuk meg; ahogy leszámoltak a CEU-val, az Akadémiával, elbántak az SZFE-vel. Úgy érzem, hogy Orbán le akar számolni azzal az elittel, amelyikbe valaha nagyon is be akart kerülni, és bár részben be is került, de úgy érezhette, hogy ebben a körben nem ő a

legjobb. Ismerjük Kemény István nagyszerű versét, a **Nyakkendő**t, amely a legenda szerint arról szól, ahogy a demokratikus ellenzék hatalomra kerülésük hajnalán egy fogadás előtt megigazította az ifjú Orbán Viktor nyakkendő-csomóját egy harcostársa, egy pesti polgárfiú. Kemény verse – többek között – arról szól, hogy micsoda különös gyűlölet önti el ezt az ifjú, vidéki srácot. Ő, akinek minden vágya, hogy polgárrá váljon, mert efféle értékeket nem hozhatott hazulról, szembesül egy ilyen, számára lekezelőnek is érthető gesztussal. Talán ez is hozzájárul ahhoz, hogy más irányt vegyen, hogy megfogalmazza magának: tud ő mást, már ha ezek a polgárfiúk lekezelik őt. Olyat tudok, amit ti kevésbé: egyfajta erőszak-politikát, és el is kezd fokozatosan leszámolni a korábbi barátaival, akiket egykoron még irigyelt is, sőt, felnézett rájuk. Fodortól, Demszkyt át Iványi Gáborig. Ezt a váltást különben majdnem minden diktátor életében látom.

(Folytatjuk)